

УДК [37.036:78.01] – 057.874(045)

Ольга Морозова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики музичного мистецтва
Галина Сікора, викладач кафедри теорії та методики музичного мистецтва
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

РОЗВИТОК МУЗИЧНОГО СМАКУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядається процес розвитку музичного смаку у дітей молодшого шкільного віку, підкреслюється його провідна роль для виховання їхнього світогляду. Визначено сутність понять “музичний смак”, “естетичний смак”, вказано на чинники, які впливають на розвиток музичного смаку у дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: музичний смак, знання, вміння, сприйняття, музичне виховання, естетичне виховання.

Лит. 7.

Ольга Морозова, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры теории и методики музыкального искусства
Галина Сикора, преподаватель кафедры теории и методики музыкального искусства
Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии

РАЗВИТИЕ МУЗЫКАЛЬНОГО ВКУСА У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье рассматривается процесс развития музыкального вкуса у детей младшего школьного возраста, подчёркивается его первостепенная роль в воспитании их мировоззрения. Определена суть понятий “музыкальный вкус”, “эстетический вкус”, указано на составляющие, которые влияют на развитие музыкального вкуса у детей младшего школьного возраста.

Ключевые слова: музыкальный вкус, знания, умения, восприятие, музыкальное воспитание, эстетическое воспитание.

Olga Morozova, Ph.D. (Pedagogic) Docent of
Theory and Methods of Musical Education Department
Halyna Sikora, Lecturer of Theory and Methods of Musical Education Department
Khmelnitsk Humanitarian and Pedagogical Academy

THE DEVELOPMENT OF MUSICAL TASTE IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN

In this article the process of primary school children’s musical taste development is examine also its leading role in their world-view education is underlined. The essence of such terms as “musical taste”, “aesthetical taste” is determined, and here is shown the factors which influence schoolchildren’s musical taste development.

Keywords: musical taste, knowledge, abilities, perceptions, musical education, aesthetical education.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах суспільного розвитку велике значення має духовний потенціал і здатність особистості до сприйняття, осмислення та створення прекрасного в навколишньому середовищі й мистецтві. Музика, будучи формою духовного освоєння дійсності, через відбиття різноманіття життєвих явищ в звукових образах виконує особливе завдання художнього пізнання світу, тому вона займає значне місце в системах загальної та музично-професійної освіти, єдиною метою яких є виховання різнобічної особистості, що володіє не тільки різноманітними знаннями, вміннями та навичками, але й багатим внутрішнім світом. Здійснення даної мети можливе лише за умови виховання стійких духовних потреб особистості, в тому числі потреби в спілкуванні з музичною культурою, важливу роль, у формуванні якої відіграють розвинені музичні смаки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність розв’язання питання з формування музичного смаку особистості викликана незадовільним станом проблеми, окремі аспекти якої розкриті у теоретичних дослідженнях Г. Армазанової, М. Берхіна, В. Бугенко, Н. Волошина, П. Гнедича, С. Долуханова, О. Дубасенюк, Г. Жураковського, І. Зязюна, Н. Калашник, Л. Коваль, М. Левківського, Б. Лук’янова, Л. Масол, Е. Назайкинського, В. Остроменського, О. Ростовського, О. Рудницької, Г. Падалки, Г. Тарасової, Т. Шевчук та ін.

Мета статті. Розкрити специфіку розвитку музичного смаку у дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. З давніх часів музика вважалася важливим засобом формування особистісних якостей людини, її духовного світу. Сучасні наукові дослідження свідчать про те, що музичний розвиток впливає на загальний розвиток

людини: формується її емоційна сфера, удосконалюється мислення, вона стає чуйною до краси в мистецтві і в житті.

Д. Кабалецький зазначав: “Музика – це мистецтво, яке володіє великою силою емоційного впливу на людину, і саме тому вона відіграє величезну роль у вихованні духовного світу дітей і юнацтва” [5, 13]. Але вплив музики буде більш ефективним лише в тому разі, коли людина матиме певний рівень духовної культури, досвід спілкування з музичними творами. Саме тому прищеплення музично-естетичного смаку слід спрямовувати на розвиток у школярів здатності глибоко засвоювати і переробляти музичну інформацію, правильно визначати справжні цінності музичного мистецтва, самостійно аналізувати й творчо оцінювати їх.

Відсутність повноцінних естетичних вражень у дітей можна поповнити згодом. Важливо, щоб у ранньому дитинстві поруч з дитиною виявився дорослий, який зміг би розкрити перед нею красу музики, дати можливість її відчуття та зрозуміти, розвинути естетичний смак. Доведено, що музика має можливість впливати на дитину на самих ранніх етапах. Навіть внутрішньоутробний період надзвичайно важливий для наступного розвитку дитини: музика, яку слухає майбутня мати, впливає на самопочуття дитини та формує її смаки і переваги. Тільки розвиваючи емоції, інтереси, смаки дітей можна долучити їх до музичної культури, закласти її основи.

У соціальному розвитку суспільства прищеплення музичного смаку має вирішальне значення, бо від того, який досвід (негативний чи позитивний) опанує підростаюче покоління, залежить рівень його духовності, вихованості, ставлення до оточуючого світу.

Музичне виховання – це процес передачі та засвоєння музичних знань, вмінь і навичок, спрямованих на розвиток та формування музичних нахилів, здібностей, смаку, ідеалів, надихаючих особистість на практичну музично-естетичну діяльність. Мета музичного виховання передбачає всебічний музичний розвиток дитини, що дає спроможність їй сприймати й цінувати музично-естетичні явища.

В. Сухомлинський неодноразово наголошував про унікальність та незамінність музики як виховного засобу “який має надати емоційного та естетичного забарвлення всьому духовному життю людини. Пізнання світу почуттів не можливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати її й діставати від неї насолоду. Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою

емоційної, естетичної, моральної культури”. Музичне виховання науковець розглядав у тісному зв’язку з вихованням громадянина – моральним, розумовим, естетичним. Найвищу мету музичного виховання підростаючого покоління у школі важко обґрунтувати точніше і простіше, як це зробив Василь Олександрович: “Музичне виховання – це не виховання музиканта, а насамперед виховання людини” [7].

Збагатити духовний світ підростаючого покоління, сформувати музичну культуру “як одну з найважливіших умов моральної культури” – у цьому бачив він завдання музичного виховання в загальноосвітній школі. Процес музичного виховання В. Сухомлинський тісно пов’язував із вихованням почуттів, емоційного світу школярів.

Виховання дитячого музичного смаку – питання складне й маловивчене. Спостерігаючи за дітьми, легко переконатися в тому, що одним подобається співати і танцювати, а іншим – грати на музичних інструментах або слухати музику. Це свідчить про різноманітність дитячих смаків, які необхідно розвивати й удосконалювати.

Над проблемою розвитку музичного смаку працювали багато вчених, але особливий внесок зробила В. Шацька, яка стверджувала, що музичний смак розуміється як певний рівень музично-поетичних вистав, який дає можливість відзначати і цінувати прекрасне в музиці, тобто її ідейність і змістовність, правдивість і щирість почуттів, яскравість і переконливість музичних образів і всіх виразних засобів музичного твору. На основі цих навичок активного сприйняття і першої критичної думки з’являється великий інтерес і задоволення від достовірно художньої музики в усіх її видах, включаючи образи народної творчості, доступні твори великих композиторів минулого, найрізноманітнішу за жанрами, але високоякісну музику сучасних авторів [3, 54].

Музичний смак – здатність людини адекватно сприймати і оцінювати твори мистецтва. Він формується, насамперед, під безпосереднім впливом мистецтва. Це залежить від індивідуальних особливостей самої людини, її властивості сприймати ті художні цінності, які несе з собою мистецтво. Якщо дитина з малих років постійно чує високоякісну класичну та сучасну музику в неї формується естетичний смак.

Вагомий внесок у теорію та методику естетичного виховання зробили А. Макаренко, В. Сухомлинський, В. Шацька та ін. Вони вважали естетичне виховання важливим засобом розвитку особистості учня, прилучення його до мистецтва. Мистецтво, зокрема музичне, є невід’ємною частиною цілісного процесу

виховання, збагачує його емоційно-оцінним значенням музичних образів, викликає в особистості потребу в художньо-творчій діяльності, створює установку на сприйняття, розуміння й осмислення себе в системі суспільних відносин.

Естетичний смак це – компонент структури особистості, одна з форм її ставлення до довкілля. Естетичний смак відображає уподобання людини і має яскраве емоційне забарвлення. Він виявляється у вибірковому ставленні до об'єктів у формі безпосередніх, емоційних реакцій; здатності людини за безпосереднім почуттям визначати естетичну цінність предметів і явищ дійсності мистецтва [6, 629].

Естетичний смак розвивається не тільки на класичних зразках музики, але і на протиставленні доброго поганому. Тому не бажано на уроках у загальноосвітніх закладах забороняти слухати розважальну музику. Необхідно, щоб учитель слухав музику з учнями, аналізував її.

Вирішальне значення в музичному розвитку школярів, у формуванні їхніх естетичних смаків має послідовний і систематичний вплив на них музичного мистецтва. Н. Гродзенська підкреслювала: “Художній смак дітей слід виховувати на високохудожніх творах доступних для їхнього віку. Тільки в тому випадку, якщо діти звикнуть слухати справжню музику, можна розраховувати на те, що у них поступово сформується вміння цінити справжні художні твори, вміння відрізняти їх від нехудожніх творів. Слухаючи нові твори діти мимоволі порівнюють їх з уже знайомими, і це порівняння накладає відбиток на їхнє ставлення до нового твору [2, 4].

Щоб зрозуміти як розвивати естетичний смак, необхідно враховувати вікові особливості дітей молодшого шкільного віку. Обсяг уваги молодшого школяра обмежений 2 – 3 об'єктами, тому на початкових етапах музичного навчання дитині важко сприймати і виконувати одночасно всі вказівки педагога. Поле сприйняття і обсяг уваги потрібно розширювати поступово. Вікові особливості – специфічні властивості особистості, індивіда, його психіки, закономірно змінюються в процесі зміни вікових стадій розвитку. Ці особливості утворюють певний комплекс різноманітних властивостей, включаючи пізнавальні, мотиваційні, емоційні та інші характеристики індивіда. Загальновідомо, що у молодшому шкільному віці учні характеризуються великою вбираючою здібністю: вони легко сприймають нову, цікаву інформацію. Саме у цей період діти наслідують дорослих, один одного, відтворюють спочатку мимовільно, а потім свідомо інтонації голосу, мовні

звороти, жести манери спілкування, сприймають це елементом гри.

Тому розвивати музичний смак у дітей потрібно з молодшого шкільного віку.

Молодший шкільний вік психологи пов'язують з навчальною діяльністю та визначають навчальну діяльність як основний вид діяльності молодшого школяра. У цьому віці проходить формування:

- 1) пізнавальних процесів;
- 2) відповідального та сумлінного відношення до навчання;
- 3) моральних якостей особистості;
- 4) мотивації навчання;
- 5) довільної поведінки та діяльності;
- 6) взаємовідносин у колективі;
- 7) нового ставлення до дорослих [7].

У вихованні музичного смаку вагоме місце належить літературно-музичним темам, де поряд з бесідою про творчість певного письменника або поета показане віддзеркалення його творчості в музиці.

Музичні інтереси учнів молодших класів мають свої особливості й труднощі. Учні хочуть знати й розуміти музику, але, у більшості випадків, не мають достатніх знань та навичок, щоб її слухати та сприймати. Зазвичай перші кроки справжнього спілкування з музикою викликають у дітей надзвичайно великий інтерес і прагнення глибше проникнути в різні сфери музичного мистецтва. Вважається, що на початковій стадії навчання музичному матеріалі повинна переважати національна дитяча народнописенна творчість. Внаслідок прослуховування інструментальних та вокальних обробок вивчених дітьми народних пісень, розвивається їх тембральний слух, формуються пізнавальні та емоційно-мотиваційні функції, розвивається творче мислення та музичні здібності. Музичне виховання засобами фольклору сприяє формуванню національної свідомості та передбачає виховання любові до рідної землі, до свого народу, готовності до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, культури), патріотизму, формування почуття гідності й гордості за свою Батьківщину.

Слід учить дітей сприймати музику свідомо, щоб вони глибше переживали і відчували її. При цьому може виникнути запитання: чи обов'язково розуміти музику для того, щоб її любити? Адже ми знаємо безліч прикладів, коли слухачі (і дорослі, і діти) мало або зовсім нічого не знають про музику, яку слухають, але люблять і насолоджуються нею. Проте можна з упевненістю сказати: яскравіше і свідоміше сприймають музику ті слухачі, які мають відповідну підготовку та музичні знання.

Слід звернути особливу увагу на те, що твори, які діти здатні емоційно сприймати, повинні бути щоразу складнішими та більшими за обсягом. Але буває і так, що досить складні твори глибоко сприймаються невідготовленими слухачами. У даному випадку можна з упевненістю сказати, що йдеться про людей тією чи іншою мірою обдарованих. Недаремно в структуру музичних здібностей видатний учений, професор Б. Теплов включав не лише слух, а й емоційну чуливість до музики [4].

Досліджуючи художні здібності науковець встановив, що в основі сприйняття лежить естетичне переживання змісту музичного твору. Щоб зрозуміти музичний твір, важливо його емоційно пережити і на цій підставі поміркувати над ним. При слуханні музики у дитини виникають певної сили позитивні або негативні емоції, що відображають її конкретний психічний стан. У теорії естетики цей стан естетичним переживанням. Більш складні музичні твори можуть пробудити кілька різних емоцій. Однак завжди одна з них буває більш яскравою, що викликає відповідне естетичне переживання: радість, сум, піднесення тощо. Переживання музичного твору індивідуально для кожної людини і має різні емоційні відтінки. У свідомості дитини йде певне оцінювання музики, яке може бути позитивним чи негативним. При позитивних переживаннях формується визнання цінності музики, естетичне до неї ставлення, відбувається духовне збагачення особистості. Повторене естетичне переживання особливо значимо для особистості. Воно не тільки оновлює та поглиблює музичні враження дитини, але немов очищує її духовний світ. Естетичні емоції та переживання є основою естетичного сприйняття. Естетичне переживання об'єднує емоції, що виникли під впливом музики, і специфічне усвідомлення самої музики. Дитина, сприймаючи музику, інтуїтивно або свідомо її оцінює. На основі естетичного сприйняття виникають і формуються естетичні почуття дитини як стійке ставлення до музики, що містить у собі емоційну та пізнавальну природу. Вони є у кожної людини від народження і можуть розвиватися в естетичній діяльності. Це такі почуття, коли людина переживає, діє, творить, прагнучи не до матеріальної вигоди, а лише до краси, задовольняючи свої духовні потреби. Естетичне почуття, що виникає при сприйнятті або виконанні музики, є ознака формування музичного смаку.

Розвинений музичний смак – це здатність насолоджуватися цінною в художньому відношенні музикою. Щодо розвиненості музичного смаку говорить те, яку музику і як глибоко сприймає людина. Музичний смак

формується в музичній діяльності: при сприйнятті, оцінці музики, коли дитина більш-менш умотивовано віддає перевагу тим чи іншим творам. У музичному смаку виявляються в єдності емоційний та інтелектуальний початок. Він не є вродженим, а набувається з досвідом. У процесі сприйняття музики у дітей виникає інтерес до неї, визначаються еталони естетичного смаку. Оцінка музики – свідоме ставлення до своїх музичних запитів, переживань, установок, смаку, міркувань. Естетично сприймаючи музику, дитина робить перші узагальнення. Виникають порівняння й асоціації. Бажання дізнатися, що відображено в музичному творі, спонукає дитину вслухатися в нього, мобілізує увагу. Таким чином, дитина спочатку інтуїтивно відзначає деякі засоби музичного вираження, потім знаходить їх в інших творах. Так дитина вчиться порівнювати, узагальнювати твори за певними ознаками, висловлювати свою думку, давати оцінку. Помічено, що деякі знання про музику допомагають дітям усвідомити засоби музичного вираження, відчуті загальний характер твору, поглиблюють сприйняття, сприяють мотивованій оцінці. Необхідно з малих років створити умови для формування основ музичної культури. Одні діти здатні досягти високого рівня музичного розвитку, інші – більш скромного. Важливо, щоб з раннього дитинства вони вчилися ставленню до музики не тільки як до засобу розваги, але і як до привабливого і значимого явища духовної культури. У роботах з естетики висловлюється думка про те, що якість музично-естетичної свідомості дорослої людини обумовлюють його музична ерудиція, знання елементарних засобів музичного вираження, уміння їх інтерпретувати і впізнавати.

Велику роль у розвитку музичного смаку відіграють кіно і телефільми, а також музика у записках. Вплив цих видів мистецтва починається з раннього дитинства і не припиняється протягом усього життя. Діти дедалі частіше звертають увагу на сюжети музичних кліпів, аніж на музику і тексти пісень. Вчитель має враховувати це й стати путівником школяра в цьому мінливому світі музики, що частіше за все керується модними тенденціями, аніж естетичними ідеалами. Він має допомогти дитині при оцінюванні та виборі музики для слухання; своєю діяльністю формувати естетичний смак, виховувати дітей на кращих зразках сучасного музичного мистецтва.

Висновки. Таким чином, щоб досягти значних успіхів у музичному розвитку дітей молодшого шкільного віку, необхідно розвивати в них музичний смак. Вчителю необхідно зуміти

ОСНОВНІ ЕТАПИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ

зацікавити школярів уміло підібраним матеріалом, розвивати у дітей інтерес до музичного мистецтва, виховувати естетичний смак на кращих зразках музичного мистецтва. Розвиток музичного смаку – першочергове завдання у процесі становлення світогляду особистості.

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. Психологический очерк / Л.С. Выготский – М.: 1967. – 93 с.

2. Джола Д.М., Щерба А.Б. Теорія і методика естетичного виховання школярів: [навч. пос.] / Д.М. Джола, А.Б. Щерба. – К.: ІЗМН, 1988. – 392 с.

3. Кабалецкий Д.Б. Воспитание ума и сердца / Д.Б. Кабалецкий. – М.: Просвещение, 1984. – 204 с.

4. Петрушин В.И. Музыкальное восприятие как средство изучения личности школьника / В.И. Петрушин // Вопросы психологии. – 1986. – №1. – С. 102 – 104.

5. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: навч.-метод. посібник / О.Я. Ростовський. – К.: ІЗМН, 1997. – 248 с.

6. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посібник / О.Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.

7. Сухомлинський В. Вибрані твори: В 5 т. – К., Рад. шк., 1976 – 1977. – Т. 3. – 553 с.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2014

УДК 372.48

Світлана Долецка, кандидат педагогічних наук Євпаторійського інституту соціальних наук, РВНЗ “Кримський гуманітарний університет”, м. Ялта

ОСНОВНІ ЕТАПИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ

Розглядаються основні етапи патріотичного виховання молодших школярів, засновані на використанні засобів краєзнавства. Обґрунтовується концепція формування у дитини уявлення про Малу Батьківщину як частину Великої Батьківщини, про її особову цінність для нього нарівні з будинком і сім'єю. Запропоновані автором етапи охоплюють початкову школу з першого по четвертий класи і спрямовані на поетапне формування уявлень дитини про патріотичні категорії від сім'ї, міста, краю до країни.

Ключові слова: патріотичне виховання, молодша школа, шкільне краєзнавство, етапи патріотичного виховання.

Літ. 7.

Светлана Долецкая, кандидат педагогических наук Евпаторийского института социальных наук, РВУЗ “Крымский гуманитарный университет”, г. Ялта

ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ ПАТРИОТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ СРЕДСТВАМИ КРАЕВЕДЧЕСКОЙ РАБОТЫ

Рассматриваются основные этапы патриотического воспитания младших школьников, основанные на использовании средств краеведения. Обосновывается концепция формирования у ребенка представления о Малой Родине как части Большой Родины, о ее личностной ценности для него наравне с домом и семьей. Предложенные автором этапы охватывают начальную школу с первого по четвертый классы и направлены на поэтапное формирование представлений ребенка о патриотических категориях от семьи, города, края до страны.

Ключевые слова: патриотическое воспитание, младшая школа, школьное краеведение, этапы патриотического воспитания.

Switlana Doletska, Ph.D. (Pedagogic) Eupatoria Institute of Social Sciences
Crimea Humanitarian University, Yalta

THE MILESTONES OF PATRIOTICAL EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN BY MEANS THE LOCAL HISTORICAL WORK

The basic stages of patriotic education of primary school children, based on the use of facilities of study of a particular region, is examined. Forming conception is grounded for the child the picture of the Small Motherland as a part of the Large Motherland, about its special value for them equally to home and family. The basic stages offered by an author embraces primary school from the first for fourth forms and sent to the stage-by-stage forming of child's emagination about patriotic categories from family, city, district to country.

Keywords: patriotic education, junior school, school study of a particular region, stages of patriotic education.

Постановка проблеми. Використання школяра є одним із перспективних шляхів до засобів краєзнавчої роботи у подолання багатьох труднощів виховання патріотичному вихованні молодшого громадянина в сучасній Україні. Виховні якості